

ФІСКАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Основою економічної системи країни є податкова система, оскільки податки є домінуючим джерелом наповнення скарбниці держави та важливим інструментом її впливу на соціально-економічні процеси.

Важливим показником, що характеризує ефективність податкової системи держави є показник співвідношення суми податків і обов'язкових соціальних внесків до ВВП. Згідно рейтингу «Doing Business», який щорічно складають Світовий банк та аудиторська компанія PwC, у 2018 р. різниця між рівнями податкового навантаження у країнах ЄС була досить суттєвою. Зокрема, найнижче значення даного показника спостерігалось у Люксембурзі (20,5%), Хорватії (20,6%), на Кіпрі (22,7%), в той час, як у Франції та Бельгії рівень податкового навантаження становив 62,2% та 57,1% відповідно. В середньому ж сукупне податкове навантаження у країнах ЄС в 2018 р. становило 40,6%, а в Україні – 37,8%. Варто зазначити що дана тенденція є досить парадоксальною, оскільки за рівнем середньодушового доходу Україна суттєво поступається високорозвинутим країнам і, водночас, за рівнем податкового навантаження знаходиться поряд із Фінляндією (38,4%) та значно попереду Великобританії (30,7%), Ірландії (26,0%) та Данії (24,2%) [1].

Найбільше фіскальне значення у податковій системі України відіграють чотири податки серед яких ПДВ, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок та податок на прибуток підприємств.

Політична нестабільність, недосконалість вітчизняної нормативно-правової бази, суттєвий податковий тиск на суб'єктів бізнесу актуалізують доцільність вивчення особливостей оподаткування прибутку підприємств в Україні.

У розвинутих зарубіжних країнах податок на прибуток підприємств активно використовується як регулятор соціально-економічних відносин, який дає змогу здійснювати вплив на обсяги виробництва, конкурентоспроможність вітчизняних виробників, інвестиційний клімат та економіку країни загалом.

Як справедливо зазначає Я.Р. Ярема, вітчизняний досвід оподаткування прибутку підприємств демонструє в основному фокусування на фіскальній ефективності податку на прибуток, а не на його регулюючому потенціалі [2].

Податок на прибуток підприємств (ППП) в Україні належить до бюджетоутворюючих податків, проте, в контексті фіскальної ефективності поступається податку на додану вартість та акцизному податку.

Так, якщо у 2013 р. обсяг надходжень від ППП до Зведеного бюджету України становив 54 993,80 млн. грн., або 12,4% сукупних доходів, то надалі фіскальний ефект від його справляння почав знижуватися. Негативні економічні процеси призвели до того, що у 2014 р. було ліквідовано кожне четверте велике підприємство, майже кожне шосте середнє та мале

підприємство і кожне восьме – мікропідприємство [3]. Як наслідок, в 2015 р. надходження від ППП скоротились до мінімальної позначки – 39 053,20 млн. грн. і становили 7,7% та 6,7% від усіх податкових надходжень й сукупних доходів відповідно.

Відновлення економічного зростання у 2016-2017 рр. відразу позитивно відобразилося на надходженнях даного податку. У 2016 р. ППП вперше за останні 3 роки продемонстрував позитивну динаміку – до зведеного бюджету надійшло 60 223,23 млн. грн. останнього, що на 25 512,80 млн. грн., або на 73,5%, більше, ніж у 2015 р. Річний плановий показник було перевиконано на 13%, або на 7 млрд. грн. [4].

За підсумками 2018 р. до Зведеного бюджету України надійшло 106,1 млрд. грн. податку на прибуток підприємств, що у 2,7 раза більше від фактичних надходжень за 2015 р. та на 32,7 млрд. грн. – порівняно з 2017 роком.

Дана тенденція пов'язана як із стабілізацією економічної ситуації, так і з остаточною відмовою від застосування авансового механізму сплати податку.

Попри суттєве номінальне зростання обсягу надходжень від ППП у 2016–2018 рр., його частка в структурі податкових надходжень та у ВВП суттєво не змінилась.

Варто відмітити, що у вітчизняній практиці ППП характерні особливі риси. Так, незважаючи на те, що в Україні зареєстровано понад 270 000 юридичних осіб, у 2018 р. майже 30% надходжень до Зведеного бюджету України від оподаткування доходів бізнесу надійшло від десяти платників податків серед яких ПАТ «Укргазвидобування»; ПАТ «Укртрансгаз»; ДП НАЕК «Енергоатом»; ПАТ «НАК Нафтогаз України»; ПАТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» та ін.

Податок на прибуток підприємств є фактично податком на капітал. Як свідчить світовий досвід, якщо ефективна ставка податку на капітал вкладений в бізнес є дуже високою, це може негативно вплинути на приплив інвестицій в економіку країни.

В Україні, ставка податку на прибуток підприємств становить 18%, в той час, як середня ставка даного податку в Європі перевищує 20%, а в ЄС – 22%. За виключенням Кіпру, Ірландії, Латвії, в Україні найпомірніше податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що є важливою передумовою для залучення іноземних інвестицій та створення нових робочих місць.

Незважаючи на те, що завдяки реформі податкової системи, Україна, за останні три роки, піднялась на тридцять дві позиції у світовому рейтингу легкості ведення бізнесу й за підсумками 2018 року посіла 76 місце серед 190 країн, приплив іноземних інвестицій в вітчизняну економіку пожвавився несуттєво. Дана тенденція обумовлена низкою причин серед яких варто виділити високий рівень корупції, в тому числі і в системі органів Державної фіскальної служби України.

На основі проведеного аналізу практики справляння податку на прибуток підприємств в Україні можна стверджувати, що механізм справляння податку

на прибуток підприємств в Україні не є ефективним ні з фіскальної точки зору, ні з точки зору стимулювання інвестиційної діяльності.

За таких умов, посиленню фіскальної ролі податку на прибуток підприємств та підвищенню індексу конкурентоспроможності України сприятиме перейняття досвіду зарубіжних країн і зокрема: запровадження податкових пільг для компаній, які належать до пріоритетних галузей розвитку економіки країни; використання інвестиційного податкового кредиту, що являє собою відстрочку сплати податку на прибуток, який надається суб'єкту бізнесу для реалізації інвестиційних програм.

Література:

1. Цимбалюк І. Особливості функціонування податкової системи України та оцінка її фіскальної ефективності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. 2019. №1(17). С. 106 – 115.
2. Ярема Я.Р., Бей І.М. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств до вітчизняної практики. *Приазовський економічний вісник*. 2019. №2(13). С. 320 – 325.
3. Сибірянська Ю., Пірнікоза П. Податок на прибуток підприємств у 2011-2016 рр. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/feao_podatok_na_prybutok_a5_02.pdf.
4. Мелих О. Фіскальна та економічна ефективність оподаткування прибутку підприємств: вітчизняні реалії та шляхи подолання проблем. *Ефективна економіка*. 2018. №12.